

Filosofická východiska Knowledge Organization



Klepnutím lze upravit styl předlohy podnadpisů.

23. 3. 2012

PŘEDMĚT: ORGANIZACE ZNALOSTÍ

PŘEDNÁŠEJÍCÍ: MICHAL LORENZ

Objektivní poznání



- Je věda hodnotově neutrální?
- Poznáváme objektivní realitu?
- Poznáváme objektivně?
- Čím určováno naše poznání?

Taxonomie



- Čínská encyklopedie **The celestial Emporium of benevolent Knowledge** dělí zvířata na:
 - a. ta co patří císaři
 - b. balzamovaná
 - c. cvičená
 - d. selata
 - e. sirény
 - f. pohádková
 - g. zaběhlí psi
 - h. ta, která jsou zahrnuta v této klasifikaci
 - i. třesoucí se jako šílená
 - j. nespočetná
 - k. malovaná extra jemným štětcem z velbloudích vláken
 - l. a tak dále
 - m. na rozbité váze
 - n. z dálky vypadající jako mouchy

Taxonomie



- klasifikace čili třídění – jedna z nejdůležitějších složek poznání
- klasifikace či kategorie jiných skupin – srovnáním sociální kontext
- závislost kategorií na čase – posun ve významech slov, zcela jiný kontext
- Kategorie – z řečtiny: sloveso - predikovat, význam - soudní žaloba, přisouzení činu
- co děláme, když kategorizujeme?

Taxonomie poznání



= taxonomie taxonomií

- Poznání:

- vědců **x** umělců

- veřejné **x** soukromé

(elitní skupina, okultní filosofie)

mystérium + métier (profese)

- svobodné **x** užitečné

(klasiků) (řemeslné: 7 hrubých [mechanical])

umění: tkaní, loďařství, lodivodství,

rolnictví, lov, léčení, herectví

Taxonomie poznání



- Poznání:
 - specializované **x** univerzální
encyklopedisté-nemožné (pansophia, polymathia,
polyhistor)
 - teoretické **x** praktické
logocentrická, knižní učenost znalost věcí
 - kvantitativní **x** kvalitativní

Filosofická východiska poznávání



realismus (idealismus, nominalismus, ale i empiricismus a pozitivismus) – základ v subjektivismu, socio - kognitivismu

antirealismus - silný objektivismus

Teorie pravdy



- Ontologická teorie pravdy: pravda je stav jsoučna
- Korespondenční teorie pravdy: pravda je shoda našeho poznání a skutečnosti
- Koherenční teorie pravdy: poznání skutečnosti problémové – pravda to, co není v rozporu s ostatními částmi systému (logická bezrozpornost)
- Konsensuální teorie pravdy: pravda je podmíněna souhlasem ostatních
- Další teorie: relativismus, probabilismus

Filosofie klasifikace



- také teorie klasifikace
- **interdisciplinární obor:**
- všeobecná teorie (Dupré)
- filosofové oborových klasifikací (např. biologie, mentálních nemocí)
- vědci zabývající se klasifikací v jejich oboru (chemie, biologie, sociologie)
- vědci zkoumající klasifikaci matematicky, statisticky, metodologicky
- vědci zkoumající, jak děti, dospělí, jazykové či sociální skupiny, kultury klasifikují (psychologie, sociologie, lingvistika, antropologie)

Filosofie klasifikace



vědci z informační a knihovnické vědy – klasifikace zaznamenaných znalostí

- výzkum metod uspořádání knih na regálech
- stavba předmětového katalogu
- vyhledávání informací v bibliografických databázích
- konstrukce systémů organizace a pořádání znalostí(KOS)
- při klasifikaci knih jsou koncepty odvozeny z literatury, žádné z těchto konceptů a vztahů nejsou tvořeny primárně profesionály v oboru

Bibliografická klasifikace



- dnes spojena s technologiemi
- oblast ovládají počítačové vědci
- automatická klasifikace
- principy ontologií
- bibliometrické mapy
- folksonomie

Hodnotící kritéria kvality taxonomie



kvalitní taxonomie splňuje tyto kritéria:

- teoretický základ – teorie určuje třídy a jejich pořadí
- objektivita – prvky mohou být pozorovány a klasifikovány kýmkoli, kdo zná systém
- celistvost – všechny prvky mají jedinečné místo v systému
- jednoduchost – pouze malý počet prvků je potřeba k sestavení systému a identifikaci objektů
- předpověditelnost – lze předvídat hodnoty proměnných a vztahů a tedy i existenci dosud nepozorovaných případů

Základní filosofické problémy KO



- teorií zatížená povaha pozorování a její důsledky pro teorii klasifikace
- vztah mezi klasifikací a teorií předmětu (periodická tabulka prvků a kvantová mechanika, taxonomie biologických druhů a evoluční teorie)
- jsou klasifikace bezchybnou reprezentací nebo jen více méně účelnou konstrukcí?
- koncept přirozeného druhu
- metodologické základy konstrukce klasifikací

Filosofická východiska poznávání



- ARISTOTELES – ontologická klasifikace (objektů), založeno na lingvistice (predikcích o subjektu)
- antipredikamenta – predikamenta – postpredikamenta: první dvě klasifikace jsou 4 třídy - 10 kategorií
- třídy: vypovídáno o jiném (obecnina) X o ničem vypovídáno není (jednotlivina), co je přítomno v podnětu (jsoucná akcidentální, př. bělost v tělese) X není přítomno v podnětu (jsoucná esenciální)

	není přítomno v	je přítomno v
vypovídáno není	substance (konkrétní člověk)	akcidentální jednotliviny (výskyt bílé barvy)
vypovídáno je	neakcidentální obecniny (rody, druhy, přísudky objasňující podstatu)	akcidenty (9 kategorií)

Filosofická východiska poznávání



- Kategorie:

1. Podstata (podstatná jména, př. člověk)
2. Kvantita (číslovky, př. dvoumetrový)
3. Kvalita (adjektiva, př. bílý)
4. Vztah (př. větší)
5. Místo (adverbia místní, př. na náměstí)
6. Čas (adverbia časová, př. včera)
7. Poloha (tranzitivní slovesa, př. leží)
8. Mít (.. slovesa, př. má hůl)
9. Činnost (adjektivní slovesa, př. bije)
10. Trpnost (pasivní slovesa, př. je bit)

Filosofická východiska poznávání



- **R. Descartes** – mysl jako organizační princip: poznatky rozděleny dle poznávání: předměty spojené s rozpomínáním, rozumem, představivostí
- **D. Hume** – zpochybnění vztahu příčiny a účinku, kauzalita není empiricky dokazatelná (smysly vnímají jen stavy), je jen zpětně racionálně vyvozováno. Jde jen o náš zvyk, ne o skutečně existující vztah
- **I. Kant** – uchopení vjemu nevychází z vjemu samotného, ale z apriorní formy smyslovosti - prostorové a časové pořádání vjemů, empirické podněty vnímáme přes „filtr“, věc „o sobě“ nejsme schopni poznat

Filosofická východiska poznávání



- **K. R. Popper** – teorie nelze dokázat, jen vyvrátit (verifikace x falzifikace)
- **T. Kuhn**: základní idea – nesouměřitelnost konceptů a taxonomií. Konsenzus ve vědecké komunitě vytvořen a udržován výukou, stavěno na exemplárních příkladech – paradigma - uspokojuje množinu pravidel a předpokladů
- Jakmile klasifikace vytvořena, je vnímána jako něco objektivního, co existuje v realitě
- Příklad: periodická tabulka prvků – po uspořádání prvků v tabulce volná místa - předpoklad, že v přírodě existující dosud neobjevené chemické prvky

Filosofická východiska poznávání



Hull: dva zcela odlišné typy klasifikací:

- klasifikace dle strukturální organizace
- klasifikace systematizující historický vývoj
- příroda se vzpírá konceptuální struktuře – konceptuální struktury se musí přizpůsobit realitě
- různé metody poskytují odlišné klasifikace
- pokud různé přístupy poskytují stejnou klasifikaci – objevili jsme přirozený druh

Vztah klasifikace a teorie



- klasifikování a teoretizování jsou vzájemně komplementární teorie
- kategorizace předchází teorii
- teorie umožňují zpřesnit příliš hrubou a mělkou předkategorizaci
- klasifikace jsou teorie svého druhu
- žádná klasifikace není nejlepší či úplná
- různé verze slouží odlišným cílům
- př. periodická tabulka prvků – jednoduchá, 3D, s řadou detailů apod.

Koncept přirozeného druhu



- druh je přirozený, když odpovídá uspořádání či systému nezávislému na člověku
- biologický druh se v tomto ohledu ukázal jako problémový koncept
- druhy jsou děleny podle morfologických rysů, evolučních rodů, dle kritéria reprodukční izolace, dle genetických rysů
- dosud nebyla nalezena žádná podstatná vlastnost – esence

Koncept přirozeného druhu



- chemický prvek - hlavní instancí přírodního druhu v současnosti: umístění druhu do skupiny není otázkou konvence
- atomové číslo slouží jako esenciální vlastnost, rozděluje prvky do periodických skupin
- pokud jsou periodické vztahy objektivní, je periodická klasifikace jediná a tedy ideální
- ale: atomy železa a železité ionty mají stejné atomové číslo, přesto nejsou to samé
- existuje více jak 700 druhů periodické tabulky zdůrazňující různé vlastnosti prvků důležité pro účely odborníků
- podstatná vlastnost je vždy podstatná z pohledu nějaké teorie, soupeřící perspektivy nabízejí různé pohledy na to, které vlastnosti jsou esenciální

LITERATURA



- VANCURA, Miroslav. **System kategorií u Aristotela.** *E-Logos*. 2009, č. 20. [online]. Dostupné z: <http://nb.vse.cz/kfil/elogos/history/vacura09.pdf>
- HJØRLAND, Birger. **Arguments for Philosophical Realism in Library and Information Science.** *Library trends*. 2004, Vol. 52, No. 3., s. 488 – 506.
- HJØRLAND, Birger. **Library and information science and the philosophy of science.** *Journal of Documentation*. 2005, Vol. 61, No. 1. pp. 5 – 10.
- HJØRLAND, Birger. 2007. **What is Knowledge Organization (KO)?** [online]. Last edited: 19-05-2007 [cit. 2009-02-10]. Dostupné z WWW: http://www.db.dk/bh/lifeboat_ko/CONCEPTS/knowledge_organization.htm

LITERATURA

- TALJA, Sanna – TUOMINEN, Kimmo – SAVOLAINEN, Reijo. “Isms” in information science: constructivism, collectivism and constructionism. *Journal of Documentation*. 2005, Vol. 61 No. 1. Pp. 79-101
- HJØRLAND, Birger – SCERRI, Eric – DUPRÉ, John. Forum: The Philosophy of Classification. *Knowledge Organization*. 2011, No. 1, Vol. 38, s. 9 – 24.
- GASSET, José Ortega y. The Mission of the Librarian. *Antioch Review*. 1961, No. 21. s. 133 – 154.
- BORGES, Jorge Luis. The Analytical Language of John Wilkins. [online]. [cit. 2009-03-10] Dostupné z: <http://www.crockford.com/wrrld/wilkins.html>
- BURKE, Peter. Společnost a vědění: Od Gutenberga k Diderotovi. Praha : Karolinum, 2007. 304 s. ISBN 978-80-246-1319-2.